

מראי מקומות - בבא מציעא מ"ו

מש"כ ליישב דוכתי דלא משמע כן. אולם הריטב"א ישנים חולק על זה והוכיח דאפי' אם שקר הוא, מ"מ מהני קנין אודיתא. והוא צידד לתרץ דלא מהני קנין אודיתא אא"כ אין הדבר הנקנה ברשות המקנה, דלא מצי הדר ב' ולומר דשלו הוא, ורק בכה"ג מהני קנין אודיתא, ולכן לא מהני כאן. אולם ע"ש מה שק' ע"ז, והוא תי' דבאמת הי' שייך כאן קנין אודיתא, אבל לא הי' רוצה לעשות כן, שמא יכפור חברו אח"כ ויאמר דשלו הם, משא"כ אם יקנה לו אגב קרקע, דאז אינו מעיז פניו לעכבהו, שהרי כ"ע ידעי דמשום החילול הקנה לו, ולכן לא יעיז פניו שלא להחזירו לו.

(ה) **דלית לי' סודר - ע' בתוס' הרא"ש** שהביא דר"ת הביא ראי' מכאן דקנין מועיל בלא עדים, מדלא משני בפשיטות שאין שם עדים, ולכן לא הי' שייך קנין סודר, ומדלא משני הכי, נראה דבאמת עדים אינם מעכבין. וכ' דיש מי שרוצין לדחות הראי', דדוחק לומר דאין עדים בגורן, דסתם גורן יש שם בני אדם, אבל כ' דהא כבר דחיק הגמ' לאוקמי בגברא ערטילאי. והוסיף התוס' הרא"ש דאי"צ ראי' לזה, דלמה יגרע קנין סודר משאר קנינים דאין צריכים עדים. **אולם באמת שי' הראב"ד** (קנין ה', ט') כך הוא, דקנין סודר צריך עדים. וע"ש במגיד משנה דג"כ הק' עליו מסוגיין בשם הרשב"א בב"ב. וע' באבן האזל שם, דכ' לבאר דעת הראב"ד, דמש"כ דקנין סודר צריך עדים, אי"ז כמו קידושין וגיטין, דצריכין עדי קיום, אלא על דרך מי שהודה לחבירו, דאם אינו אומר אתם עדי, יכול לטעון משטה אני כך, ואין הודאתו הודאה. וא"כ, י"ל דה"ה כאן, דאינו דומה לשאר מיני קנינים, דעושה קנין עם דבר הנקנה עצמו, כמו משיכה או הגבהה, וגם אינו דומה לקנין כסף, דעכ"פ נוטל שיווי החפץ, וא"כ שפיר יש לסמוך דגמר בדעתו לעשות הקנין. אבל בקנין סודר אינו כן, אלא הוי כמו מעשה קוף בעלמא, דאין שייך בעצם לקנין החפץ, וא"כ שפיר י"ל דאם אין שם עדים, אז אינו גומר בדעתו להקנות דבר הנמכר. אולם כאן, דהמוכר ודאי רוצה לקנות

(א) **הרי פירות הללו נתונים לך במתנה - הק' השטמ"ק** בשם התוס' שאנץ, לפי ר"מ דמעשר שני ממון גבוה הוא, איך יכול ליתן המ"ש במתנה. ותי' דמיירי דיהיב לי' בטבלייהו, וכמאן דאמר דמתנות שלא הורמו לאו כהורמו דמיין, וכ"כ הרש"ש, וע"ע לקמן בזה.

(ב) **דלית לי' סודר - כ' התוס' ר' פריץ**, "אינו ר"ל שאין לו סודר כלל, אלא הכי פירושו, דלית לי' סודר אלא שאול. מכאן משמע דאין קנין בסודר שאול, והיינו טעמא, כדאמרי' לעיל, האי דתפיס ב' כמאן דפסיק דמי, וכיון שהוא שאול לא מהני כלום, דאין בעל רוצה שיפסקו סודרו, וכו'" [ולכאור' סברא זו צ"ע, הרי ודאי אינו פסיק ממש, וא"כ מה אכפ"ל בזה]. **אולם כ' הריטב"א**, "פירוש דליכא סודר כלל, ואפי' מושאל, דהיינו דאמרי' איכפל תנא לאשמעינן גברא ערטילאי, וש"מ שאילו הי' לו סודר מושאל קונין בו, וכשם שקונין אגב קרקע מושאל... וטעמא דמילתא, דכיון דסודר ואגב קני ע"מ להקנות הוא, בכל דהו סגי, ואין קפידא למשאל בדבר זה".

(ג) **דלית לי' סודר - כ' התוס' הרא"ש** בשם רבנו מאיר דמיירי דלית לי' סודר בין לקונה ובין למקנה, דאם יש לו למקנה, ליתבי' הסודר לחבירו במתנה לעשות הקנין, אע"כ מיירי דלשניהם אין להם סודר. עוד הק' הר"מ דלמ"ד פירות עבדי חליפין, ניתיב לי' במתנה חד פירא, וליקני לי' המעות בההוא פירא, ותי' דמצי לאוקמי כמ"ד מ"ש ממון גבוה הוא, וא"כ לא מצי קני ב'. וע' ברעק"א (מו: סוד"ה תרגמא) דתמה על תי' זה, דאין שייך לומר דמיירי למ"ד מ"ש ממון גבוה הוא, דא"כ אינו יכול ליתן לו המ"ש כלל [וכמו שהבאנו לעיל, ואף לפי התירוק שכי' התוס' שאנץ דמיירי בטבלייהו, לא א"ש דברי התורא"ש, דא"כ לכאור' גם יכול לקנות בו, וצ"ע].

(ד) **דלית לי' סודר - ע' בתוס' שהק' שהי' יכול להקנות לו בקנין אודיתא, והניח בקו'. וע' בריטב"א ישנים** שהאריך בזה, והביא ממי שתי' דבאמת לא שייך קנין אודיתא אא"כ ההודאה הוא אמת, וכאן אינו אמת, וע"ש

קנין אחרת, דהיינו חליפין, וע"כ משום דס"ל דאין מטבע נקנה בחליפין.

אמר ר' אשי לעולם בדמים ובפרוטטות- פרש"י, דטעמא לאו משום דנקנה בחליפין, שאפי' התנה עמו בתורת דמים אין כאן רבית, שאפי' בהלואה, אם יש לו בביתו מותר לתת לו עודף, דהו"ל הלויני עד שיבא בני. והק' תוס', הא אי"ז סאה בסאה, אלא ריבית ממש, ולמה מותר בעד שיבא בני. ותי' דהכא אינו נותן לו אותו מטבע עצמו שלקח, אלא מין אחר, דדמי למקח וממכר. אולם ע' בריטב"א דדייק מרש"י דס"ל דאפי' בריבית גמורה מותר לעשות כן אם לא קבע לו זמן, וביאר דהטעם הוא "שאין העודף אגר נטר לי" דהלואה, אלא שכר הנאה שאין ללוה לטרוח לחזר אחר בנו ואחר מפתח ומעות שיש לו בביתו".

לעולם בדמים ובפרוטטות- הק' התורת חיים, אף דמדוייק דמיירי בפרוטטות, למה באמת נקטו הציוור באופן זה, הרי לכאור' הי' שייך לתרץ אפי' אם הי' פרוטות ממש. וצייד לומר דדוקא מהני על הפרוטטות, משום דהו"ל כאילו פוסק על הפירות ומוזיל גבי' (כדברי הריטב"א בשם התוס'), אבל כ' דגם זה ק', דהא משמע דלעולם בפרוטטות משמע דג"כ מהני בפרוטטות, לא שיש מעלה של פרוטטות דוקא, ולכן כ' דהגירסא הנכונה הוא דלעולם בדמים, וגירסתנו צ"ע.

וש"מ מטבע נעשה חליפין- הק' תוס', הלא מה שחז"ל תקנו שלא יהיו מעות קונות, הוא משום שמא יאמר נשרפו חיטיך בעליי', ולכאור' יש לגזור כן גם אם מטבע נעשה חליפין. ותי' דלא שכיח לעשות חליפין ע"י מעות, וא"כ במלתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן. אלא דהק' דמ"מ יש להק' בכל קנין סודר, ליחוש שמא יאמר נשרפו חיטיך בעליי', וקנין סודר שפיר הוי שכיח. ותי' דכיון דעדיין לא קיבל מוכר את המעות מהלוקח, א"כ טרח ומציל, פן יסרב הלוקח ליתן לו המעות. והק' הפני יהושע, לשי' תוס' דחליפי שוה בשוה בכלל חליפין הם, א"כ מאי איכא למימר, דעדיין יש חשש שמא יאמר נשרפו חיטיך בעליי', ואין שייך

להקונה המעות, שהרי כל מה שמקנה לחבירו הוא אך ורק לטובת המקנה, דרוצה הוא לחלל פירותיו בלי נתינת החומש, א"כ בזה ודאי י"ל דגמר בדעתו להקנות, ואפי' אם אין כאן עדים, וא"כ שפיר נדחית הראי' מכאן.

אלא ש"מ דאין מטבע נקנה בחליפין- כ' תוס', דמ"ד נעשה חליפין נמי אתותב, דמדאינו נקנה בחליפין, כ"ש שאינו נעשה חליפין. אולם ע' בתוס' הרא"ש שבאמת הק', אמאי לא פריך מינה נמי למ"ד דאין מטבע נעשה חליפין, הרי אי' לעיל לענין פירות דאפי' למ"ד לא עבדי מ"מ נקני [ק', הא אמרי' זה לענין מטבע ג"כ, ואולי לא גרס כן, אי"ז דס"ל דאגב פירות נקט האי לשון, וצ"ע]. ותי' דיש לחלק בין פירות למטבע, דבשלמא בפירות למ"ד אין נעשין אבל נקנין, היינו משום דכתיב נעל, וזה ממעט דפירות לא עבדי, אבל לענין דאין נקנין אין שום מיעוט. אבל לענין מטבע, י"ל דאע"ג דאין נקנין, היינו משום דצורה דבר שאין בו ממש הוא, ולכן אין הקנין יכול ליתפס בו, אבל מ"מ י"ל דשפיר דומה לנעל, כיון דיכול לתלות בצואר בתו או בנו, וא"כ שפיר י"ל דנעשה אע"ג דלא נקנית, ולכן שפיר לא הק' הגמ' אלא למ"ד דאין נקנין.

אקנינהו לר' שמואל בר אחא וכו'- פרש"י, שהי' הולך לשם כדי שיביאם לו, שאילו לא הקנה לו, לא הי' נותנם לו מי שהפקדון אצלו, שאם יאבדו בדרך יחזור ר' פפא ויתבעם לו. ותמה המאירי, למה לא עשה שליח בעדים, ויכתוב כן בשטר, ויהי' פטור מאחריות תכף משהגיע ליד השליח, אבל כ' שאינו שאלה, ומעשה שהי' כך הי'.

אגב אסיפא דביתאי- למדין מכאן דאין מטבע נקנה בחליפין. ופי' התורת חיים, דמסתמא לא קנה ר' שמואל מפתן ביתו בחזקה, אלא בסודר אקני לי' ר' פפא מפתן ביתו, ואגב המפתן הקנה לו המעות, ואי מטבע נקנה בחליפין, הו"ל לאקנויי בסודר לחודא.

נפק לאפי' עד תווך- כ' המהר"ם שייף דאפשר דהגמ' מביא זה להראות שהי' שמח ר' פפא במה שהביאו לו, דסבר דאולי לא ביאו לו, דיחשבו שאי"ז קנין, ומ"מ לא עשה

כסף, א"כ מ"ש דנקט ציור כזה דמעיקרא מכר לו שור, וכו', לימא דהלוה לו מעות, ועכשיו בא לקנותו בהנאת מחילת מלוה, דבכה"ג מהני. ותי' דזהו באמת שכיחא, ולכן גזרו שלא יעשה קנין כזה, משום שמא יאמר נשרפו חיטיך, וכו', אבל כאן, דמירי דמכר לו שור, ונתחייב לו הכסף, זה חשיב דאינו שכיח, ולכן שפיר מהני ולא גזרו. וע"ע ברמב"ם (מכירה ה', ד') שכ' לחלק כן לדינא, דלענין הא דאמרי' דיכול לקנות מטלטלין במלוה, זהו רק אם הי' מלוה מחמת מכר, אבל אם הי' הלואה רגילה, בזה לא מהני מה שקונה ע"י ההלואה, ולא עדיף משאר מעות דאינן קונות אלא לענין מי שפרע. **אולם**, ע' בהגהות הגר"א שהביא דהרמב"ם לא ביאר כן, אלא דס"ל דאף המלוה גרידא מהני לקנין בתורת מעות, לענין מי שפרע בסתם מטלטלין, ולקנין גמור לענין מלתא דלא שכיחא. וכ"כ הרמב"ם (מכירה ז', ד'), דקונה מטלטלין למי שפרע, וקונה קרקע קנין גמור, ע"י הא דמוחל המלוה, ולא כ' הרמב"ם דצריך להיות ע"י ההנאת מחילת מלוה, וא"כ משמע דמעות החוב הוא גופא כסף קנין. ואף דאי' בקידושין (מז). דמלוה לא קנה במכר, הא כ' המגיד משנה דס"ל להרמב"ם דסוגיין פליג אסוגיא דקידושין, ופסק כסוגיא דהכא. אולם עדיין הק' האחרונים, אם פסק כסוגיא דב"מ (וקידושין כ"ח) ודלא כהסוגיא בקידושין מ"ז, א"כ למה פסק הרמב"ם דהמקדש במלוה אינה מקודשת, הרי מגמ' שם משמע דסברא א' להם, דמלוה להוצאה ניתנה, וא"כ המעות אינן בעין, ומ"ש קידושין ממכר. **וכ' האבן האזל** (מכירה ז', ד') ע"פ יסוד גדול בקנין כסף. דהנה נח' הסמ"ע והט"ז ביסוד של קנין כסף, הט"ז ס"ל דהוי מעשה קנין בעלמא, דהיינו דאין הכסף שייך כלל להתשלומין, אלא הוי מעשה קנין גרידא, וכמו קנין סודר, ואין שייך לתשלומין החפץ כלל. אבל הסמ"ע כ' דיסוד של קנין כסף הוא דהוי תחלת הפרעון, דהיינו דודאי הקנין מהני אף אם נותן רק פרוטה, ואינו צריך ליתן כל התשלומין, אבל מהני עכ"פ להיות תחלת פרעון, וזהו המעשה קנין, ולכן צריך ליתן לו פרוטה שיהי' דוקא תחלת הפרעון, אבל בלא"ה לא קני. ולכן, כ' האבהא"ז, יש לפרש דעת הרמב"ם ע"פ

התירוץ של תוס' בקנין סודר, דהא כבר קיבל השויות. ותי' ע"פ מה שהעיר תוס' לעיל (מג.), דמה הועילו חכמים כלל בתקנתם, הרי עכשיו נמי יאמר לו נשרפו מעותיך בעליי'. וע"ז תי' ב' תירוצים, א) דמעות אין להם שמירה אלא בקרקע, ב) משום דמעות קאי באחריותו אף אם יתבטל המקח, והיינו משום דמותר להשתמש בדמים. נמצא לפ"ז דבחליפי שוה בשוה אין שייך כלל לתקן שלא יהיו נקנית משום דיאמר נשרפו חיטיך בעליי', דא"כ עכשיו נמי דאינו קונה יאמר נשרפה פרתך (דהיינו דבר שנתן לעשות החליפין), וא"כ לא יועיל התקנה כלל. וא"כ, מעיקרא לא הי' ק' לתוס' אלא או אם מטבע נעשה חליפין, דבכה"ג שייך לתקן, או בקנין סודר, דבכה"ג ג"כ שייך לתקן.

יש דמים שהן כחליפין, כיצד, וכו' - ע' בבעל המאור (כו: בדפיו) דביאר דאם שניהם שמו הדמים מעיקרא, ומסכימים להחליף הפרה בעד דמי החמור, אז כיון שמשך הפרה, כבר נקנה לו החמור בתורת קנין כסף. אולם **המלחמת חולק עליו וס"ל דרק היכא דמעיקרא משך א' הפרה**, ונתחייב בעל החמור דמים לבעל הפרה, ועכשיו הוחלטו שיהי' החמור במקום הדמים, בזה אמרי' דנקנית לו החמור בדמי הפרה, ואי"צ למשוך החמור [ומשמע מדבריו דבציור של הבעל המאור לא יועיל, ויהי' ככל קנין כסף דלא מהני]. ובשי' רש"י יש לדון, דמעיקרא כ' כציור של הרמב"ן, דאח"כ הסכימו שיהי' החמור במקום הדמים. אבל בהמשך כ' דכיון שזכה זה הלוקח ראשון במטלטלין הראשונים שמשכן, נתחייב לוקח שני בכל אונסי החליפין, לפי שקנו לו מעותיו כל אונסי החליפין, וזה משמע דמהני מיד עם משיכת הראשון [אגב, ק"ק למה רש"י הדגיש דחייב בכל "אונסי" החליפין, וגם שקנו לו מעותיו כל "אונסי" חליפין, לימא בפשיטות, דנקנית לו החליפין, וע"ע].

יש דמים שהן כחליפין, וכו' - פי' תוס', ומקנה לו במחילת הדמים, ואע"ג דקיי"ל דמקדש במלוה אינה מקודשת וגם במכר לא קנה, היינו כי קדשה או מכרה בהמעות שחייב לו, אבל בהנאת מחילת מלוה מהני (וע"כ כאן זהו ג"כ הביאור). והעיר המהרש"א בקידושין (כח:), אם החידוש כאן הוא דמהני הנאת מחילת מלוה לעשות קנין

קנין חליפין תמה, איך קונה הסודר, אע"כ כדברי התוס' הנ"ל.

טז) תנן כל המטלטלין קונין זה את זה, ואמר ר"ל ואפי' כ"ס מלא מעות בכ"ס מלא מעות- פרש"י, ש"מ מטבע נעשה חליפין ונקנה בחליפין (דכאן הרי בין נעשה ובין נקנה). אולם ע' בשטמ"ק בשם הראב"ד דאין ראי' מכאן אלא דמטבע נקנה בחליפין, אבל אין ראי' דמטבע נעשה חליפין, דהא איכא ג"כ כ"ס שהוא כלי, וא"כ י"ל דהחליפין נעשה ע"י הכ"ס.

הסמ"ע, דזהו החילוק בין כסף קידושין לבין כסף קנין, דבכסף קידושין לא שייך תחלת פרעון, ולכן ע"כ הו"ל רק מעשה קנין. וא"כ, לענין מעשה קנין בעלמא, מסתבר שצריך להיות הכסף ממש שם, שהרי המעשה קנין הוא נתינת הכסף, ולכן צריך נתינת כסף ממש. אבל לענין מכר, הרי הקנין של כסף אינו סתם מעשה קנין, אלא דנותן לו איזה שויות להתחיל לפרוע לו בשביל מקחו, וא"כ, מ"ש אם הו"ל כסף בעין או מחילת מלוה, הא סכ"ס נתן לו איזה שויות, וזהו המעשה קנין.

טז) דבר תורה מעות קונות- פרש"י, כדאשכחן גבי הקדש, ונתן הכסף וקם לו. והרי"ף (כח: בדפיו) כ' "אם גופו קונה [דעבד עברי נקנה בכסף], ממונו לא כ"ש", וכ' הנמוקי יוסף דאי"ז ק"ו, דהא איכא למפרך, אלא סברא בעלמא הוא, דכיון דהרבה קנינים הם בכסף, גם מטלטלים נקנים בכסף (אולם ע' בחי' הר"ן (מז:): דהבין שי' הרי"ף כפשוטו, וחולק עליו וכ' דמסברא בעלמא הוא). וע' בריטב"א דכ' בשם תוס' דלענין מתנת מטלטלין, כ"ע מודו דמשיכה מהני מה"ת. וכן ע' בתוס' בע"ז (עא. ד"ה פרדשכי) דכ' כן לענין הא דאין משיכה לעכו"ם, דזהו דוקא היכא שיש מעות, אבל אם אין כאן מעות אלא הו"ל מתנה וכדו', הדין הוא דאף משיכה קונה. אבל הריטב"א הביא מהרמב"ן דלעולם צריך חליפין, חצר, או אגב, אבל משיכה לא מהני מן התורה אף במתנה. והק' המנחת חינוך (של"ו, ט'), לפי שי' הרמב"ן איך שייך קנין כסף בכלל, הא אין המקנה יכול לקנות הכסף, כיון דמשיכה לא קנה מן התורה, ותי' דאולי מודה הרמב"ן דקנין יד מהני מן התורה, ובזה קנה הכסף. וכ"כ החזו"ן איש (בכורות י"ח, ד') ליישב הרמב"ן, דאו יקנה בחצירו, או אם יהי' כל הכסף בידו, זה ג"כ מהני, דאין קנין יד משום משיכה, אלא דומה לקנין חצר, ולכן בכה"ג גם הרמב"ן מודה דאף לר' יוחנן הי' מהני קנין זה מן התורה. והמעניני החכמה לקמן (מ"ז) כ' לתרץ ע"פ שי' התוס', דכיון דלא שייך בזה אלא קנין משיכה, שפיר מהני בכה"ג. וכ' לתמוה על הרמב"ן, דאם משיכה לא מהני, מה שייך כלל לומר דחצירו מהני, הרי אם משיכה אינו קונה, גם ידו וכש"כ חצירו אינו קונה. וגם על